

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Zsinati levél.

Három napos alakulási precessus után november 15-ikén megkezdte a zsinat az érdemleges tárgyalásokat. A mint előre lehetett látni, hogy ezt a zsinatot az egyházi adózás és az ezzel kapcsolatos állami dotatio kérdése fogja dominálni, úgy is történt. Ez abban is kifejezésre jutott, hogy eltekintve a törvénytervezet szöveg-rendjétől első sorban is a IV-ik rész, vagyis az egyházi adózás rendezése vétetett fel tárgyalásra. Ez legsürgetőbb is a tekintetből, hogy legyen alap, a melyen az állammal meg lehessen kezdeni az érdemleges tárgyalásokat s mielőbb hozzá juttatni a túlterhelt egyházakat a rég epedett könnyítéshez.

Nagy zsinatnak jövendőlte ezt mindenki; nem az összealkotó elemek személyi minőségénél fogva, hanem a megoldásra váró kiváló jelentőségű kérdések miatt. Fájdalom, hogy az érdemleges tárgyalásnak mindjárt a kezdő napjain, az adózási rész általános vitájának során kiderült és szomorúan igazolta a tapasztalás, hogy bizony messze alatta marad ez a zsinat a nagyság mértékének. A kor szelleme, mely immár az arányos teherviselés elvét csaknem túlhaladta s a fokozatos adózás felé terelgeti az áramlatokat, ezt a zsinatot nem tudta megérinteni. A konzervativizmus teljes merevségének bástyafalai közt, oda dobva a meg nem értés, lenézés, velőtelen gúny sánckarói közé vergődik az, aki meg mer pendíteni egy olyan reformtervet, a melyik már csak a „haladás“ egyházában reform, másutt a gyakorlat ezerszeres tűzpróbáin keresztülvitt életképes alkotás. A nagy általános igazságokat beleviszik mesterségesen, vagy tán tudatlanul a kivételes esetek sekélyeibe s ott elposványosítják. A tájékozatlanság ingoványában bukácsolva kétségbeesett kapkodás izetlenkedik a tarthatatlan álláspont körül. Ugyanazonos elvi álláspontok örlik egymást; ellenté-

tes álláspontokról egymás felé támogató argumentumok váltogatnak, csakhogy a végén annál komikusabb legyen a konklusio.

Az adózás kérdésénél a fő ütköző pontot a rendszer képezte. A törvénytervezet, mint köztudomású, abból az elvből indul ki, hogy szabad mindennek a régiben maradni; csak ott legyen az adórendszer kötelező, a hol az állami segélyt igénybe akarják venni. Maradjon tehát, összegében egyenlő, osztályba sorozásos, maximumos, mindenféle csodabogár-adózás, ami csak alkalmas a kis embert aránytalanul sújtani, a nagyot aránytalanul előnyösíteni. A másik, — amit e lap is képviselt,* — hogy legyen egyforma adórendszer, mely teherviselési képességéhez képest terheljen kicsit, nagyot; szegényt, gazdagot. A konzervativizmus, mely jogosulatlan, előnyei számára moratoriumot igyekszik kicsikarni a haladó kortól, forradalmi reformnak bélyegezte ezt; hiába ismerték el olyan nagy kiválóságok, mint Hegedüs Sándor, Fejes István, hogy a közel jövendő ide fog vezetni; a moratorium még is édesebb volt s hangzott tovább a gáncs, hogy az arányos teherviselés törvényi behozatala forradalmat okoz. Tudnivaló pedig, hogy a forradalmat az igazságtalanság csinálja: az igazság békít, nyugalmat, egyetértést teremt; már pedig, hogy az igazság melyik oldalon áll, azt vitatni sem kell még azok előtt sem, akik a törvény-tervezet alapján állva megalkották az államilag segélyezendő egyházakra nézve az arányos teherviselést.

* Mi megtettük a magunk kötelességét; rámutattunk többször arra, hogy adózás terén degresszív kulesről beszélni túlhaladott álláspont. Volt is kellemetlenségünk e miatt elég . . . Jutott nekünk is abból a keserűségből jó adag, mire „Referens“ magán levelében céloz. De hát a zsinat döntött . . .!!! Minek okoskodnánk tovább . . .!? „Volenti non fit injuria.“ Végzünk Hamlet sirásójának zavaival: „Ha én készakarva fultam vizbe, — jele, hogy az: tett! A tettnek pedig három ága van; ugymint: tenni, e elekedni és elkövetni. Ergo: készakarva fultam belé . . .!“ Szerk.

De hát reformtörvény-alkotásról, célok, irányok kitűzéséről, kipróbált igazságok általánosításáról beszélni sikertelen ott, ahol a törvényhozás teendőjéül azt jelölik ki, hogy meg kell várni, míg a gyakorlati életben keresztül megy valami s akkor bele kell foglalni paragrafusokba. Vagyis nem vezetni, irányítani, kötelezni; hanem vezetetni és messze távolból bukdácsolni a haladó kor után, a melynek pedig az a szokása, hogy aztán nem veszi fel azt, aki lekésik túlságosan.

Az 1848 : XX. t.-cikk kérdésében önérzetes és egyházunk nemzeti tradícióinak teljesen megfelelő beszédek hangzottak el. Igaz ugyan, hogy csekélyke kis összeg lesz, amit adóteher könnyítéseként kapunk; de legalább volt virtus a cselekedetekben.

Referens.

Az egyházi és polgári hatóságok között való viszonyról.

II.

3. Erastianismus.*

Említettük már, hogy az alárendeltség elméletében két elv áll egymással szemben: Róma

* *Erastus Tamás*, svájci theológus és orvos. született 1524-ben Svájcban, s Basélben theológiát, Bolznában pedig bölcsészetet és orvosi tudományokat hallgatva, 1554-ben a heidebergi egyetemen orvostanár lett, s mint egyháztanácsos a Zwingli-féle úrva-

egyházé és az erastianusoké, melyek mindketten ugyanazon pontból indulnak ki, s ugyanazon egy vezérelvet tűzik ki magok elé, mint a mely általában véve az alárendeltség elméletének helyességét igazolja, de azt itt még nem mondják meg, hogy az államnak kelljen-e magát az egyház, vagy az egyháznak kelljen-e magát az állam alá rendelnie?

Mindkét elv azokra a visszasságokra és károokra utal, a melyek az „imperium in imperio“ állapotából keletkeznek, s ebből fejtik ki annak a szükségességét, hogy legyen egy legfelsőbb hatalom, mely egyformán ítélkezik úgy világi, mint egyházi dolgokban. Korábban már elmondottuk erre vonatkozó észrevételeinket, s kifejtettük, hogy Isten igéje szerint az állam és az egyház két, egymástól különböző testület, más és más törvényekkel és tisztviselőkkel; hogy nincs is jogunkban, minden esetleg fennforgó nehézség mellett is, megváltoztatni azok jellemét és kormányzatát, annyival is inkább, mert a szentirat elveinek helyes alkalmazása mellett azokat a nehézségeket könnyűszerrel el is lehet

esoraiban és egyházfegyelem mellett foglalt állást. 1580-ban Basélbe hívatott meg az erkölcstan tanáranak, s meghalt ugyanott 1583-ban. Hozzáes ellenállást folytatott Kálvin egyházalkotmányi rendszere ellen, s tanai különösen Angolországban találtak erős visszhangra, s itt nevezték el erastianismusként az elméletet, a mely az egyházat az államhatalom alá vetette tudja csak elgondolni, vagy legalább így szeretné látni. Cs. L.

TÁRCA.

Városunkbeli szegényeknek és koldusoknak gondviselésekről.

Vecsey János, Szeremley Sámuel és társaik javaslata 1750 körül.

(Folyt. és vége.)

II. Kiket és mimódon kellésék az alamizsnás avagy Ispotálybeli szegények száma közé felvenni?

Az idegen és vándorló koldusok eránt másképpen is a Felső Consiliumnak az egész országban parancsolattya publicáltatott, hogy azok ad locum originis relegatassanak, hogy minden falu, város, vármegye viseljen gondot a maga szegényiről, jónak tartatnék általunk is, hogy az idegen koldusokat senki a városban egy éccakánál tovább házánál tartani ne merészelle, másnap küldgye Biró Uramhoz, avagy a N. Tanácshoz és ha méltóknak ítéltetnek, bizonyos napig nekik engedtetnék meg a házanként avagy vásároknak való koldulás irásban; az eltelvén azután a városbul ki küldtetessenek; ha pedig tovább avagy állandóképpen itt akarnának maradni, okai a Consistorium által examináltassanak és a szerint vagy elbocsátassanak vagy bizonyos állapotban helyheztessenek.

20. Ennek utánna pedig senki akár az Ispotálybeli, akár egyéb szegények száma közé fel ne vétet-

tetnék, hanem elsőben Ispotálybeli Inspector Uramék által szorossan examináltatnának, még a mostani koldusok is magok és tanuk a következő dolgokról:

1. Micsoda neve?
2. Hová való?
3. Hány esztendő?
4. Mennyi ideje hogy itt lakik?
5. Kinél lakik, melyik utcában?
6. Vagynak-e atyafiai, szülei, gyermekei és kik nevezet szerint, hol laknak?
7. Az atyafiai, szülei, gyermekeik micsoda tehetségűek, nem tarthatnák-e és táplálhatnák-e el ezek az elő állott szegényt?
8. Maga micsoda értékű lehet, meg merne-e esküdni, hogy mennyi tehetsége vagyon?
9. Mimódon élőködött eddig, kiknél, elkezdvén ifjuságától fogva, adjon számot idejéről.
10. Micsoda életü és erkölcsü?
11. Tud-e imádkozni, tudgya-e a Hiszek egy Istent, Tízparancsolatot és a Hitnek ágazatit, melyet ha nem tudna, elsőben meg taníttassék addig a szegények száma közé fel ne vétetessék.
12. Micsoda okait adgya, hogy a szegények közé fel vétethessék?
30. Ezek így examináltatván, referáltassék ex unumnyek a Consistorium előtt irásban, sőt ha a szükség úgy kívánja, személyek szerint is állítassanak elő és ha méltóknak ítéltetvén a felvételre, egy imprimandum formula szerint való testimonium a lattassék ki számokra Consistorialis Praeses, egy Curator Ecclesiae és Consistorialis Notarius subse-

osztatni. Eddig tehát a római katolikusok, vagy jobb lesz ez esetben így mondanunk: a pápisták és az erastianusok egyértelműleg fognak kezdet a presbiterianusok és Isten ígéje ellen, de innen kezdve elválnak, és egymástól épen ellenkező irányban haladnak: az erastianusok a polgári, a pápisták az egyházi hatóság szupremációját vitatván. Vegyük először az erastianus elvet tárgyalás alá.

Az erastianus felfogás sokkal idősebb magánál Erastusnál, a ki a 16-ik század második felében élt s a szóban forgó kérdéstről Bézával folytatott nagyobb küzdelmet.

Sokkal idősebb Erastusnál az a felfogás, mert hiszen mikor a keletrómai birodalom császárjai áttértek a keresztyénségre s elkezdtek az egyházi ügyekbe beleavatkozni, azonnal nagy befolyást is követeltek magok részére az egyház ügyeinek szabályozásában. Azt a megkülönböztetést, melyet Nagy Konstantin a külső és belső — *ἐξω καὶ ἔσω* — dolgok között tett, melyet ő bizonyos mértékig figyelmére is méltatott, azt a megkülönböztetést csakhamar elfelejtették, vagy úgy magyarázták, hogy minden, de minden ügy polgári ellenőrzés alá tartozik, — és több századon át az az állapot uralkodott, a melyet a későbbi theologiai nyelv erastianismusként nevezett el. A római püspökök növekvő hatalma

vetett aztán véget ennek az állapotnak, mint amely megfosztván a polgári hatóságot sok esetben a maga legigazságosabb jogaitól is, mindent és mindent az egyház ellenőrző hatalma alá helyezett. A reformáció utáni időkben pedig a protestáns fejedelmek közül vettek többen magoknak egyházi ügyekben olyan hatalmat, a minővel addig a római pápák rendelkeztek, a mire aztán a presbiterianusok azt mondták igen gyakran, hogy csak a pápa változott, de a pápaság megmaradt. Mindenki tudja, hogy ez különösen Angolországban volt így, hol a királyi hatalom vitte és viszi ma is, az egyház minden ügyében is a döntő szót. Erastus érdeme ezek szerint abban állott, hogy ő mondta ki először teljes határozottsággal és félreérthetetlenül azt az elvet, hogy Krisztus nem rendelt az egyházban, az egyházi tisztviselők kezében a polgári hatóságtól különálló kormányzatot.

A pápisták ellenben egyáltalában nem haboznak nyíltan és világosan hangoztatni azt az elvet, hogy az állam van az egyháznak alárendelve, a minek bizonyítása végett azokra a magas és fönséges célokra szeretnek hivatkozni, a melyekért az egyház alapított. Az erastianusok pedig azt az ő nézetüket igyekeznek ezzel szemben érvényre juttatni, hogy szükségképen csak egy főhatalomnak kell fennállania minden do-

ripiója és más Testimonium a Város pecsétje alatt. neveik is a szerint Ispotálybeli Inspector Uramék által könyvbe íratassék: ki, mi okon, mikor vétett fel, hol lakik? külön tétetve az ispotálybeliek külön az utcánként valók, vagy a templom ajtai előtt koldulók; annak felette az eddig tett projectum szerint készíttessenek az ispotálybeli szegényeknek rész, az utcánként valóknak pedig fehér önből való *bárány* *camerek* és ruhájokra felvaratván, azon visellyék és azzal s a mellette lévő testimonialissal legitimálják magokat.

III. Az ilyen módon felvétetett szegények mi módon tápláltassanak és közöttük micsoda rend és vigyázás tartassék és nevezetesen?

az Ispotálybeliekről.

10. Mig az Ispotálynak fundusa annyira szaporodhatik, hogy számokra konyha tartattatnék és minden nap avagy csak egyszer nekik főtt étel osztogattatnék és egy forma ruha készíttethetnék, az eddigi szokott módon osztassék fel közöttük minden féle rendes és rendkívüli való alamizsna.

20. A mely két malma vagy az Ispotálynak Csapó utcán, *abból* való vám jövedelem osztassék fel közöttük [(ezt hozá téven, hogy mivel Ispotálybeli T. predikátor és Cantor Uréknak igen csekély fizetésök vagy az, a malom vámból ennek utána vehetne T. Predikátor ur 3 portiót, a kántor kettőt, a mikor egy koldus egy portiót veszen.) A (—) be tett sorok az eredetiben keresztül huzattak.]

30. A templomokban eddig holnaponként való kihirdetésből gyűlt alamizsna kivül hogy az Ispotálybeli szegények alamizsnája és subsistentiájok inkább szaporodhassék, meg ne engedessék másoknak, hanem csak az Ispotálybelieknek a kapukban, vendég fogadóknak és vásároknak való koldulás és ha azok erőtlenségek miatt ki nem járhatnának, az utcánként valóknak is azon időben és helyben való koldulás is szabados lehetne. de Inspector uramék engedelmevel és minnyájan záros perselybe vegyék az alamizsát, melynek kulcsa álljon Inspector Uraméknál, ökgimek kinyitván, ötöd részt adgyanak a koldulóknak, a többit taresák meg a közönségesre, de abbul is részesüljön. A naturalékból pedig legyen a kolduló 3-ad része, a többit bocsássák közre.

40. Ezen kívül meg engedethetnék az Ispotálybelieknek minden héten egy napon, nevezetesen pénteken a házanként való koldulás is, de egy héten csak egy utcában, más héten más utcában; mind az által ott is mind záros perselyt hordozzanak és az alamizsát abba vegyék szoros büntetés alatt, és járhatnak ketten-hárman együtt, ne magánosan, mind azért hogy egymás hűségére vigyázzanak, mind azért, hogy ha naturalékkal adakoznának nekik, azokat is elhordozhassák; de itt is hasonló ötöd és harmad részek legyen fáradságokért.

50. A fellejebb említett Fels. Királyi Parancsolat azt hozván magával, hogy minden helység a maga szegényét táplállya, valamint a külföldieknek a városban való koldulás a fellejül említett limitatio szerint tilalmas, úgy az it valóknak is másuvá kimenni

logra nézve, s ebből folyólag azt vitatják, hogy a szentírásban semminemű rendelkezés sem található arra nézve, hogy külön hatóságnak kellene fennállania az egyházban előjöheto ügyek elintézésére, s ilyenformán mindújra csak az az egy kérdés merül föl előttünk, hogy vajjon megegyezik-e az a szentírás tanításával, ha a polgári hatóságok tesznek törvényt, intézkednek az egyház legbensőbb ügyeiben is?

Erre mi nekünk az az egyszerű feleletünk, hogy az erastiánusok általában mindig tartózkodnak attól, hogy e kérdés fölött elvi magaslalon álló vitába bocsátkozzanak, hanem a kérdés lényegét mindig háttérbe szorítva, csak saját önző céljaikat vették tekintetbe, s mert az egyházi ügyek vezetése tekintetében kivivott helyzetök nagyon sok előnyt biztosított nekik, a kérdés elvi oldalával egyáltalában nem szerettek foglalkozni. A protestáns világban, mint fentebb már jeleztük, főként az anglikán egyház az, a mely az erastiánus elvet teljes kiváltóságában megvalósította, és ez egyszerűen VIII. Henrik angol király és leánya Erzsébet királynő önkénykedése és azon tény folytán következett be, hogy az angol egyház akarattalanul alávetette magát zsarnoki önkényüknek. Az anglikán egyház theologusai és egyházjogászai aztán mindössze annyit tesznek e kérdésben, a világi fő-

nek az egyház ügyeit is intéző hatalmi köre kérdésében, hogy békén hagyván a meglévő állapotokat, mindújra csak azt hangoztatják, hogy az első keresztyén császárok is ugyanilyen hatalmat gyakoroltak az egyház ügyeiben mindaddig, míg Róma meg nem nyirbálta jogaikat.

4. A pápai elmélet.

Végezetül azzal a pápai elmélettel kell foglalkoznunk, mely távolról sem mondott le mind- ezideig a maga igényeiről, mely a maga hatalmát hazánkban is sokszorosan éreztette, mely ellen tehát a mi apostoli királyainknak is gyakran kellett küzdeniök. Hogy egyebet ne említsünk, ide tartozik a magyar királyi „jus placeti“ is, a melynek erejénél fogva ez országban királyi előzetes jóváhagyás nélkül semmiféle pápai rendelet ki nem hirdethető.

Foglalkoznunk kell mindenesetre ezzel az elmélettel, részint hogy teljesen megértsük az „imperium et sacerdotium“ közötti nagy küzdelmeket, részint hogy megmutathassuk annak a főként az erastiánusok által terjesztett vádnak alaptalanságát, a mely szerint e tárgy bibliai felfogása teljesen megegyezik Róma idevágó nézetével, vagyis hogy e kérdésben nincs különbség a presbyteriánusok és a pápisták között.

Abban mindenesetre megegyeznek ezek

szabad ne lenne; a helyett pedig szabad lenne nekik városunk határán levő kerti szőlőkben szüretkor koldulgatni, melyből egyharmad része a több szegényeké, a két harmad része a koldulóé legyen, mivel nagyobb munka és fáradság kívánatik a borbéli alamizsnának ki szedegetésére és gyűjtésére s haza szállítására.

6o. Azon mód tartattathatnak meg a nyomtáskori kéregetésben is a szérükön, a város határán és osztatnék közöttök az alamizsna hasonló proportióval; valamint a borbéli alamizsna; de ott is ketten hárman együtt járjanak.

7o. (Ézen szám alatt az eredetiben nincs semmi.)

8o. Ha valami beneficiumbul avagy testamantumbul rend kívül való adakozás adattatnék az Ispotály számára, ha a benefactor avagy testator más-képpen nem disponalt, fele osztatnék fel közöttök, fele pedig maradna pro fundo. [(de itt is participiálhatnának Ispotálybeli Predikátor és Kántor ur a 2-dik punctumban le irt proportio szerint.) A (—) közt levő sorok az eredetiben törölve vannak.]

9o. Ha valamely Ispotálybeli szegény testamantum nélkül meg halna, ha mi értéke marad és az 100 frtot. meg nem halad, az osztassék fel az Ispotálybeli szegények között, azon 2-ik punctumban fel tett proportio szerint; ha pedig 100 frtot meg haladná, fele osztassék fel, fele pedig pro fundo hagyattassék és arra speciale indultumot kellene kérni a városi N. Magistratustul.

10o. A mi kevés interes be jó az Ispotály Capitaliskájából, az eddig a malom conservatiójára és

reparatiójára és a télre való sertések, hus, só, káposzta s afféle victualék vásárlására szokott Inspector Uramék által fordíttatni, mely ezután is meg hagyattathatik, mig Capitalisok nagyobbra szaporodhatik.

11o. Hogy pedig az Ispotálybeli szegények idejeket hijába ne töltsék, Inspector Uramék megvizsgálván minneneknek idejét, erejét és habilitását, kényszerítsék bizonyos két kézimunkákra is, a férjfiakat nevezetesen gyapju, kesztyü és kapca kötésre, a szür szabók számára kívánatós szőr sodrás készítésére, kerti munkára, az asszonyokat pedig varrásra, fonásra, hálókötésre és szőlőkötésre és ha egyéb tanul mestersegek volna, annak lehető követésére. A holtott a világtalanok is magokat meg nem menthetik, mert akár férjfiak, akár asszonyok legyenek, kívált ha ifjak, a szörbül vagy lenbül, kenderbül való fonást meg tanulhattják és követhetik és a mit abbul keresnek, a magoké legyen.

12o. A mit e szerint kéregetésekkel gyűjtenek, a vagy egyéb adakozásbul be vesznek, mind egészségesekek, mind sinlödözök között az alamizsna egy aránt osztassék, [(kivéven azt, a miből már egyszer a magok portióját a koldusok ki vették, mert abbul tovább azok másodsor nem részesülhetnek, hanem csak az erőtlenek.) A (—) között levő szavak az eredetiben keresztül vannak huzva.] De ugy hogy az egészségesekek tartoznak a sinlödök és öregek körül és helyettek szolgálni és számokra ingyen vizet hordani, fel osztván a sinlödöket az egészségesekekre, avagy vessen hozzájuk a Dékány a szükség szerint elegendő szolgálat tévöket, minden fizetés nélkül,

egymással, hogy ellenezvén e kérdésben mindennemű erastianismust, vitatják, hogy világi hatalom nem avatkozhatik föltétlen joggal az egyház ügyeibe; megegyeznek egymással ama szentirati helyek, mondások és tételek felállításában, melyekre az erastianismus elleni érveket alapítják, s a melyek kitévő érvek lehetnek a presbyterianismus kezében akkor is, ha azokat Róma egyháza is a magáéinak vallja. Magát a tant, annak gyakorlati kivételően teljesen félrecsavarta, elferdítette Róma, de tökéletesen bibliai alapon áll egészen odáig, míg azt vitatja, hogy az egyház a maga egész életében, rendelkezéseiben nem állhat az állami hatalom föltétlen befolyása alatt.

Az tehát a végső, a legfontosabb, a dolog érdemébe vágó kérdésünk, hogy miben áll a pápisták nézete szerint az egyházi hatalomnak a polgári hatóságokat illető irányító, parancsoló befolyása, s hogy miben térnek ők el a kérdést illetőleg a bibliai alapon álló s a bibliai elvet teljesen keresztül is vivő presbyterianusoktól?

Az első eltérés abban áll, hogy a pápisták szerint a polgári tisztviselőket mindabban, a mit ők vallási ügyekben végeznek, nem Isten igéjének, nem is saját lelkiösmeretöknek, hanem az egyház határozatainak és rendeleteinek kell annak elítélésénél irányítaniok, hogy mi az igaz

vagy a hamis, mi a jó vagy a rossz, — míg a presbyterianusok szerint a polgári tisztviselők, — Isten elé való szabad járulásuk elve alapján — az egyházi ügyekben való intézkedéseiknél egyedül Istennek a felelősök és egyedül az Ő igéjét tartoznak tekintetbe venni. Róma egyháza is hivatkozik, kétségkívül, Isten igéjére, de azt vitatja, hogy a polgári tisztviselők egyházi jellegű eljárásaikban Isten igéjének az egyház által egyszerűen mindenkorra megállapított magyarázatát tartoznak elfogadni és alkalmazni, vagyis azt vallja, hogy a polgári tisztviselő az egyháznak pusztá eszköze vagy szolgája, míg a presbyterianusok azt az elvet vallják, hogy a polgári tisztviselői intézmény, mint ilyen, szintén Isten akaratából jött létre, s viselőjének Isten igéjére valamint saját lelkiösmerete tiszta szavára épen úgy kell hallgatnia, mint a milyen függetlenséggel kell eljárnia saját területén.

A második eltérés abban áll, a melyet a pápisták az egyházi hatalomnak a világi fölött álló supremációjából vonnak ki, hogy az egyháznak s különösen a pápának, mint az egyház fejének, teljes intézkedési, felügyeleti, ellenőrzési joga van minden világi vagy polgári ügyben, — míg a presbyterianusok, teljesen kivéve a két hatalom függetlensége és egyenlősége, egymásra kölcsönös hatása elvét, mind a pol-

melyet ha nem eselekednének, a vagy a Dékány elmulatna, Inspector Uramék a dolognak végére menvén, büntessék meg bizonyos ideig prebendájok elvesztésével.

13io. A mi approbált Törvények vagynak írásban az Ispotálybelieknek, azok az Ispotálybeliek előtt minden esztendőben Dékány választáskor és egyébkor valamikor valaki az Ispotályba ujonnan felvétetik, előtte el olvastassanak és minden Kántorban Inspector Uramék házanként vizitállyanak minden szegényeket és az excessusokat és panaszokat examinállyák és érdekhez képest büntessék meg. Vagy ha olyan Casus adná elő magát, N. Tanács és Consistorium előtt is referállyanak. Hogy pedig a vétkeket testben is lehessen büntetni, valamint az előtt volt, ez után is erigáltassák az Ispotályban egy pelengér.

Az utcánként való szegényekről.

10. Valamint az Ispotálybeli, úgy az utcánként való szegények is legyenek Ispotály Inspector inspecciójok alatt és ő kglmek kétszer esztendőben vizitálták őket házanként, akar egészségesek, akar sinlödök legyenek, hogy magok láthassák és érthessék állapottyokat és életüket, ha mi correctióra való, meg jobbítsák, a kegyességnek munkáira szorgalmaztassák vagy ha magok ő kegyelmek nem érkezhethének, utcánként való árva Inspector urékra bizhattyák és magoknak referáltassák.

(Ettől fogva a 2. 3. pont szövege a papir szétmállása miatt fele részben olvashatatlan, illetve

hiányzik. A szöveget tehát így megeseonkítva közlöm:)

20. Választassanak minden templom
 tos két-két Dékányok, kiknek
 zások ke
 ek három utteára
 sekben fog állani ottan ottan a
 sinlödöket házanként meg
 és ha mi fogyatkozást tapasztal-
 nak Uraméknak
 referálni, a templomban
 kéttzer megjelenni szegény
 ha meg jelennek-é
 a templom ajtóban magokat mint
 viselik.

30. Minden ajtó előtt pe
 jelen egy-egy koldus egy
 kon vigyázzon, hogy kutya
 marha be ne mennyen és
 yok vigyázzanak, ők
 szegényeket az aj-
 tóra. Innep vasár-
 napokon pedig kettő-kettő állyon egy-egy
 perselylyel az ajtókon és abban
 szedgye az alamizsnát avagy pedig tiltatnék meg
 nekik az ajtóban való koldulás; hanem minden
 negyedik vasárnap mint eddig, hirdettetnének ki
 minden templomokban és akkor magok is állának az
 ajtóban, de csupraikat valamely székre tegyék le,
 ne taresák kezekben és a mi akkor gyülne, osztat-
 nék ki közöttök, az alább irt proportió szerint.

gári, mind az egyházi tisztviselőket a saját működési területükre útasítja. Hogy ebben a tekintetben, a pápa világhatalmi igénye tekintetében meddig mentek el a pápák és a pápai rendszer egyes képviselői, arra elég épen csak rámutatnunk az egyháztörténelem lapjain.

A *harmadik* és utolsó eltérés pedig Róma egyháza és a presbyteriánusok között abban áll e kérdést illetőleg, hogy a pápisták szerint az egyházi tisztviselők az ő polgári vagy világi ügyekben, vagyis az ő személyöket és javaikat illető ügyekben sem állanak a közönséges világi törvényszékek fennhatósága alatt, míg a presbyteriánusok a kölcsönösség elvének loyális fenntartásával azt tanítják, hogy az egyházi tisztviselő minden ő polgári ügyével a polgári, s a polgári tisztviselő minden ő egyházi ügyével az egyházi hatóságok rendelkezése és ítélete alatt áll.

* * *

Az egész dolog lényege már abban áll: Krisztus azt kívánja tőlünk, hogy adjuk meg a császárnak, a mi a császáré, és Istennek a mi az Istené. Az erastiánusok azzal sértik meg ezt a parancsolatot, hogy a császárnak adják oda azt, a mi az Istené, — Istené abban az értelemben, hogy a császárnak nincs a fölött fennhatósági joga s nem intézkedhetik abban úgy,

hogy engedelmességet követelhessen; a pápisták azzal sértik meg ezt a parancsolatot, hogy elveszik a császártól, a mi jogszerint őt illeti meg, elveszik pedig azon ürügy alatt, hogy Istennek adják, a mi ő maga adott oda a császárnak, ámbár bizonyára nem a maga felügyeleti, ellenőrzői teljhatalmának kizárással; míg a presbyteriánusok, a tisztán kálvinisták, teljesen elfogadták ezt a szentirati tételt, betűiben épen úgy mint egész értelmében, biztosítván úgy a polgári mint az egyházi hatóságok részére azok teljes jellemét, teljes hatalmát, törvénykezési jogosultságát, mindenikét külön a maga területén; vallják továbbá teljes hittel és hűséggel Istennek, mint a lelkiösmeret egyetlen Urának, a Jézus Krisztusnak, mint az egyház egyetlen Királyának és Fejének kizárólagos fenségét, s elismerik a polgári hatalomnak az egész társadalom minden tagja személyi és vagyoni ügyei fölött való teljes és abszolút rendelkezési jogát.

* * *

Az elmondottakból önként következik, hogy a mi magyar ev. ref. egyházunk egyáltalában nem rontja meg a presbyterianismus nagy elveit, ha államsegélyt, congrua-pótlékot fogad el az államtól, sőt ennek egyenes kötelessége is

40. Azon kívül az emlékezetesebb temetések alkalmatosságával, a mint eddig is szokták, négyen-ötven ki állhatnak a záros perselyvel a szokott helyre és házanként is koldulhatnak bizonyos napon, úgy mint egy héten egy nap, pénteken, de azt is záros perselybe szedgyék, melyből ötöd része a kolduló é, az naturalékból egy harmad rész.

50. A Dékányok vigyázzanak arra is, hogy idegen koldusok engedelem nélkül sem templom ajtai előtt, sem vásároknak, sem házanként ne kolduljanak, sőt ellenek álljanak; ha vélek nem bírnak, assistentiát kérjenek a város házául.

60. A mit e szerint gyűjtenek, avagy Testamontomoktól és egyéb rendkívül való adakozásokból vesznek, osztassék fel köztök, oly proportioval, hogy a kinek annyi ereje vagyon, hogy maga is kijárhat kéregetni, vagy ha nem jár is, de vagyon olyan gyermeke, rokona, avagy szüleje, a ki valamely részben az olyan szegényt segítheti: annak legyen fél portiója; a ki pedig sínlődözik vagy erőtelen és éppen el hagyattatott, egész portiója: és ezt osszák fel közöttök Inspector Uramék, az erőtelenedőknek pedig Arva Inspector Urék által az utzáknak küldessék el.

70. Ezután az Ispotályban ezek közül promoveáltassanak, azt vévén fél elsőben, a ki közülök érdemesebb az Ispotályra.

80. Vigyázzanak és vigyáztassanak pedig Inspector Uramék, hogy az ilyen utteánként való szegények közül is, a kiknek valami ereje vagyon, tellyességgel

hivalkodásra magokat ne adgyák és ne támaszkodgyanak egészen csak az alamizsnára, hanem valamint az Ispotálybeliek, ezek is valami dolgot tegyenek, nevezetesen imponálni lehetne nekik, hogy nyári takarodáskor buza, árpa, ros, köles fejeket, és lenesét, borsót, a tarlókon szedegessenek és ki mit szedett a takarodás után adgyon számot és a mit ebből gyűjthet a magáé legyen.

90. Legyenek arra is vigyázással Inspector Uramék, hogy alamizsnájokat mire fordították, ki mint viseli magát a szegények közül, hogy részegsége, templom kerülésre lopásra és egyéb feslett életre magokat ne adgyák és ha egyben vagy másban tapasztaltatnának, érdemekhez képest vagy alamizsnájok el vesztésével vagy vereséggel büntessék meg Inspector uramék, kivéven a nagyobb Casusokat, melyek a N. Magistratust illetik.

100. Midőn az urvacsorájához járulnak, megvárják elsőben, hogy mindenek és Tiszt. Predikátor Uramék magok is az Ur vacsorája vételét elvégezzék, úgy járuljanak legutóljára a Sz. Asztalhoz a Dékány elől menvén, utánnok a férfiak és utól az asszonyok, de mind

(A kéz irat vége teljesen elmállott.)

Szeremley Sámuel mpr. Csatári István mpr. Szilágyi Mihály mpr. Tabajdi János mpr. Vetsci János m. k.

Zoltai Lajos.

ilyen támogatással segélyére jönni az egyháznak.

Hogy vannak egyes külföldi országokban olyan presbyteriánus egyházak, melyek autonómiájuk túlhajtott feltéséből tényleg semminemű anyagi támogatást nem fogadnak el az államtól, azt jól tudjuk; de az is bizonyos aztán, hogy ott a politikai, az állami élet sohasem is volt olyan szoros és folytonos összeköttetésben az egyházak életével, mint a hogy az nálunk mindenha történt és ma is történik.

Csikv Lajos.

Főiskolánk anyagi erejéről.

(Folytatás és vége.)

Ha tehát élni akarunk — ki mondana pedig le az életről? — anyagi erőre, pénzre, újabb pénzforrásra van szükségünk. S mivel a közfelfogás szerint is sem újabb egyházi adózás, sem társadalmi adakozás útján a kellő tőkeerő többé össze nem hozható: mi is arra fele tekintetünk, a hol már középiskolánk nagy része megtalálta existenciájának feltételeit. Ertem alatta az államsegély igénybevétele. Idevonatkozó elhatározásával az egyházkerület már rég küzdök. A szükség, a kényszerűség sarkal, de az aggodalom visszatart. Még pedig annyira visszatart, hogy ha egyházkerületünk plebiscitumát kérdeznék meg: nincs kétség előttem az iránt, hogy ezt a mentő kötelet nagy többséggel eldobnók magunktól. Erre mutat legalább a tavaszi egyházkerületi közgyűlés állástoglalása, midőn az igazgatótanáستól beterveztett javaslat mellőztével úgy határozott, hogy csakis az 1848. évi XX. t. c. keretébe beilleszthető címen volna hajlandó egyházkerületünk állami dotációt fogadni el. Ilyen értelemben adott megbízást az igazgatótanácsnak, hogy a szükséglet kimutatása mellett készítsen ez érdeemben javaslatot az őszi egyházkerületi gyűlés idejére, honnan aztán a zsinat elé kerülne a kérdés.

Szerénytelenység volna igénytelen szavakkal e nagy vitába beleszólanom. De bár miként jusson is dűlőre a nagy kérdés: úgy tartom, hogy még a kényelmes államsegély mellett sem tekinthet el főiskolánk kormányzósága attól, hogy gazdalkodási rendszerébe újabb vért ömlesztzen.

Egy tekintet jövedelmi forrásaink címeire láthatóvá teszi, hogy a főiskola kamattjövédelme a többi címek között körülbelül csak $\frac{1}{5}$ részt képvisel, tehát a tőke aránytalanul kevés. Jóval több az évjáradék; a kezelési illeték a kamattal szemben nagy összeget képvisel, s folytonos növekedésben van; a tanulóktól beszédhető s így esetleges körülményektől függő díjak pedig körülbelül mintegy hatodát teszik egy egész évi jövedelemnek. Ez így nem nevezhető egészséges állapotnak. A kamattjövédlem fokozásának kell megkeresnünk a lehetőségét. Fentebb volt említve, hogy a kamattjövédlem 10 év alatt számottevő összeggel nem emelkedett. Ennek okát abban találjuk meg, hogy tőkénket egy idő óta nem vagyunk képesek a régi rendszer keretében 6%-os jelzálogos kölcsönképpen elhelyezni s kénytelenek

vagyunk közel félmillió tőkénket pénzüntézi betétképpen gyümölcsöztetni.*

Az innen fenyegető veszély nagyságát főiskolánk gazdasági tanácsa már jóidővel ezelőtt felismerte. Pénzkezelési rendszerünk némi módosítása érdekében már munkálatot is terjesztett fel az egyházkerületi gyűlés elé, mely az őszi gyűlésen tárgyalás alá is került volna, ha egyelőre meg nem késlelteti útjában a főiskolai igazgatótanáshoz jutott gazdasági albizottsági előterjesztés bizonyos nehézség miatt.

Pedig nincs veszteni való időnk, mert már is késtünk. A gazdasági tanács ujjonnan való szervezése, a törlesztéses kölcsönöknek pénzümveleti rendszerünkbe való beillesztése, sőt egy főiskolai pénzüntézet létesítése mind olyan reformok lennének, melyek lényegesen befolyánának arra, hogy kamattjövédelmek tetemesen emelkedjenek, a mint azt a vonatkozó tervezetek részletesen kifejtik. Nem nekem jutott a szerencse, hogy e reformokat, mint mentő módozatokat indítványozzam. A köztudatban eléggé kialakult már az a nézet, hogy ezeknek meg kell lenni. A főiskolai gazdasági tanács buzgó jegyzője, dr. Bartha Béla, mint előadó, a tervezeteket ki is dolgozta. Ezek egy része már a gazdasági tanácsban letárgyaltatott, más része pedig tárgyalásra vár. Most csak az van hátra, hogy a sok fáradsággal s nagy tudással előállított munkálatot haladék nélkül vegye minden illetékes hatóságunk tüzetes tanácskozás alá; kiesínyes kifogásokkal ne gördítsen akadályt a megoldás elébe. Elvégre is a netalán módosítani valókat a gyakorlatnak lesz ideje megtalálni s a szükséghez képest megváltoztatni. Mert ha a különböző véleményes javaslatokban kontemplált szervezések, krealások csak néhány hónapot is késnek: *nem titok, hogy mások fognak megelőzni bennünket, s a késői bánkodás könnyeivel leszünk kénytelenek beérni.*

Hogy tőkénket a közönség nem keresi, hanem a már kihelyezett tőkét is egyremásra mondja fel, ennek oka a pénzkínálat mostani magas fokában is rejlik. Am az is igaz, hogy kölcsönnyújtásunk nehézkes, hosszadalmas volta is nagy bajunk. A tőketorlódás mizeriáit a pénzüntézetek is érzik ugyan, de ők modernebb eljárásukkal, meg a kölcsönt kereső közönségre vadászatot tartó közvetítők, a pénzágensek segítségével, a kik a jámbor közönség hiszékenységét mohón ki is szokták zsákmányolni, mégis csak előnyben állanak a mi néma, nehézkes, ósdi rendszerünkkel szemben. Pedig azt tapasztaltam, hogy a kölcsönt kereső közönség a korábbi időkben erős bizodalommal, sőt ragaszkodással fordult hozzánk. Az innen vett kölcsön nyugodalmasabb volt s az ma is, mint a pénzüntézetek kölcsönői, hol a poenale mind n késedelem után sarkát tapossa az adósnak. Sőt a Collegium adósának lenni nem is volt olyan leverő állapot. A Collegium adósai a kölcsönkérők elítjét képezték. Ezért hiszem, hogy a főiskolai pénzüntézet létesítése esetén erős bizodalommal fog főiskolánk találkozni a nagy közönség részéről. Csak merni kell . . . csak nem kell habozni . . .

* 1903/4-ben 6%-os jelzálogos kölcsönünköl 398,855 koronát fizettek vissza; ezzel szemben csak 283,350 koronát tudtunk újabb jelzálogos kölcsönképpen elhelyezni, tehát 115,505 k. 6%-os tőkénkből 3-67%-os, legfőbb 4%-os pénzüntézi betét lett. Az 1904/5. gazdasági év eddigi hónapjaiban még kedvezőtlenebbül alakult a helyzet.

A tőkevisszafizetések ma igen nagy mérvet öltöttek.* Igaz, hogy a kölcsönök befizetésének némi részét az adós a maga jövedelméből fedezte, s különösen ez év folyamában szinte esudálattal szemlélttem, hogy a jóság- és terményárak felemelkedése idején mennyire fizetőképessé volt pénztárunknál a közönség. De az is igaz, hogy az adósok nagyobb része pénzügyi újabb kölcsönvétel (a legtöbbször konverzió) útján számolt le velünk. Mert a pénztárnál még tágitották is a hitelt s a törlesztéses kölcsönrel kilátást nyújtottak arra, hogy anno valamikor mégis csak elapad a tőketartozás . . . Mi a mai szabályzat korlátai közt ilyen nem tehetünk.

Fentebb már reámutattam arra a körülményre, hogy a közszükségleti és tanszéki alapok kamatjövédalma 10 évi időszakban nem emelkedett, s hogy az időközi hullámszám hátralekban maradásból, majd e hátralek befizetéséből magyarázható meg. A kamatjövédalom 10 évi átlaga 60943 k. 99 f. lévén, látható, hogy az 1895/6. évi kamatbevétel és az 1904/5. évi költségvetés ilyen című előirányzata majdnem egybevág. Tőkevesztés vagy apadás pedig éppen nem történt; mert hiszen az 1895/6. évi 878096 k. 50 f. tőke és készpénz vagyoni erő 1904. jun. 30. án már 162,858 k. 46 f. összegre emelkedett, tehát a növekedés 1,040,954 k. 96 fillér. S ha nem is tisztán a jövedelemtöbblet tőkésítéséből képződött is ez a szép összeg, mert 8400 k. értékű értékpapír került beváltás alá, s az átalakítási tőkéből is sok levén befizetve, az átalakítási tőke rendes tőkeerővé alakult át; mégis minden kétséget kizárólag több a tőkeerő növekedés 10 év lefolyása alatt 100,000 koronánál. S ha ennek ellenére sem emelkedett a kamatbevétel: a már több oldalról megvilágított helyzet megfejtí a kedvezőtlen eredmény okát. A kamatjövédalom emelkedése 1899—1900-ban történik, tart 1901/2-ig, a mikor 65076 k. 13 f. volt a kamatbevétel. Ezekben az években nagyobb volt a kölcsönkereslet mint a kínálat. De már 1902/3-ban megkezdődött az esés s azóta veszedelmesen tart lefele.

A pénzkezelési rendszer modernizálása mellett több téren nagyobb s szerencsésebb invencióval kellene gazdálkodnunk. Itt csak néhány hátrányos állapotra ohajtok reámutatni.

A tiszadadai ingatlant a tömegbérbeadás rendszere mellett nem vagyunk képesek kihasználni. Ide s tova 20 év óta ismerem az ügyek menetét, ennek folytán konstatálnom kell, hogy ez idő alatt a pontosan fizető bérlő nálunk ritkaság számba ment. Hát aztán a gazdasági épületek karban tartása mekkora összegeket emésztett fel évenként?

Eppen nem akarok szemrehányást tenni, ahhoz az enyémnél nagyobb bátorság kellene. De már azt még sem lehet a legnagyobb udvariasság mellett sem szerencsés építkezési gazdálkodásnak tartani, hogy az árvíz után az 1887-ben egészen újonnan emelt gazdasági épületek oly nyomoruságosan voltak előállítva, hogy azóta újból ezeket kellett kiadni a konzerválásukra.

Meg kell említenem azt a közfigyelmet bizonyára kikerülő eljárást is, melynélfogva a főiskola épületében el nem helyezhető tanítóképzészek és hittanhallgató ifjak elszállásolására évek óta több mint évi 5000 koronát ad ki a főiskola. Elelmesebb

* 54 adós részéről a mai időpont szerint több mint 120,000 korona van felmondva.

számítás mellett törlesztéses kölcsönből kellett volna építkezni már rég, a törlesztési hányadot a most évenként kiadott lakbér könnyen fedezné, s három évtized alatt a kölcsön le lenne törlesztve, a mikor a Collegiumnak lenne hol elhelyezni a most kiszorult ifjakat.

Nagy fába vágta volna a fejszét, a ki a collegiumi gazdasági tanács jelenlegi szervezetét gyökerében tervezte volna megváltoztatni. Pedig a ki tudja azt, hogy mily nehéz sokszor megtartani az üléseket, a miatt, mert a tagok nem jelenhetnek meg: elszánhatná arra is magát, hogy ilyen kérdést is merészellen felvetni. Lehet, hogy a már felterjesztett újjászervezési javaslat, mely a régi meggyékét különben sehol sem kívánta érinteni, enyhíteni fog a bajon, bár ha a numerusokat vesszük, melyek a gyűlés látogatását mutatják fel, ebben az irányban is gondolkodóba ejthetnek.*

Még mindig adós vagyok annak indokolásával, sőt kimentésével, hogy mért kellett a közszükségleti és tanszéki alapok pénztáránál túllépni a költségekben a jövédalom összegét az 1903/4-iki gazdasági évben? A zárószámadáshoz esatolt indokolás részletesen kifejti ugyan a körülményeket, de mivel ez az indokolás sokára juthat a nyilvánosság elé; helyén lesz már itt részletesen bemutatni a helyzet képét.

Az 1903/4-ik évben a jövedelmen felül 1329 k. 35 fillért adott ki a közszükségleti és tanszéki pénztár természetesen a tőkeállomány rovására. Ez az összeg így magában véve olyan csekélységnek tekinthető a mi nagy háztartásunk mellett, hogy nagyobb aggodalomra még nem adhat okot. Ez a jelenség nem is áll páratlanul számadásunk zárlatában, mert pl. 1897/8-ban a tanári javadalmazások rendezésének első évében 7548 k. 11 f. jövedelemhiány képződött, a mit éppen nem a tanári javadalmazások emelése idézett akkor sem elő, hanem az, hogy 9380 k. 66 f. kamathátralekon kívül a tiszadadai haszonbérből 13,635 k. 80 f. hátralek maradt fenn s elháríthatlan akadály miatt a felévenként utólagosan befolyó Apaffy-só alapítványi évjáradék 2-ik felét 4000 koronában nem tudta a számadásos év zártáig bevenni a pénztár. Komoly mérlegelést igényel a jövedelemhiány azonban abból az okból, hogy a zárlatban mutatkozó 1329 k. 35 f. jövedelemhiányon kívül teljesen felemésztette a kiadás az 1902/3. évről áthozott 11,138 k. 04 f. jövedelemmaradványt is, és így a tulajdonképpeni tulköltés 12,467 k. 39 fillér összeget képvisel az 1903/4. évi számadásban. Ennek következtében az 1904/5. évi költségvetés fedezeti részében előírt jövedelemtöbblet immár nem lesz meg a valóságban, s így fedezetül nem lesz felhasználható.

Mi okozta specifice a tulköltést meg kíséreltem annak is felmutatni az okát. Okozta az, hogy a követelések nem folytak be, mert pl. míg az 1902/3. évben a közös tőkekezelésben csak 13,240 k. 30 f. volt a kamathátralek, ez a tétel az 1903/4-ik évi számadásban 19,722 k. 70 fillérre emelkedett, s csak e hátralek-szaporodásból is, (6482 k. 40 f.) jutott

* Érdekes az 1903/4. évi jelenléti számokat ismerni a főisk. gazdasági tanács ü. és. évben. 24 ülés volt az évben. Az egyházi kerület 4 küldöttje részéről 35 jelenléttel szemben 60 távollémaradás mutatkozik; a debreceni egyháztól küldött szintén 4 tag részéről pedig 17 jelenléttel 79 távollémaradás áll szemben. Bizony jelesünk sokszor tudunk terhelve bizalmi teendővel, annyira, hogy lehetetlenség tőlök kivánni többet annál, mint a mit végeznek.

volna legkevesebb 2000 k. ennek a pénztárnak a javára. A kamathátralékból már máig 5700 k befolyt ugyan, de a többinek behajtásáig a folyamatba vett peres eljárás ellenére is sok idő fog még eltelni. Okozta továbbá az hogy a költségvetés számítás-tétele szerint 4·81% kamatjövedelemosztaléknak kellett volna képződnie, a mi a valóságban 4·67%-ra szállott, ez a 0·14%-os különbség 1563 k. 02 bevételi apadást vont maga után. Okozta továbbá az is, hogy a várostól várt 3,207 k 76 f évjáradékrészlet a fentebb jelzett szerencsétlenség miatt nem folyt be.

Mig aztán a bevételek elmaradoztak, addig a kiadások több tételnél hihetetlenül túllépték a költségvetési hitelt. Így például az épület fenntartása címénél 5649 k. 09 f, a tiszadadai ingatlan költségeinél 1378 k. 33 f. a fűvészkerti kiadásoknál 2298 k. 14 f. a vegyes kiadásoknál 3766 k 31 hiteltúllépés történt. Ha már most az elmaradt bevételeket s a túllépéseket összegezésökben kombinálom; arra a különös eredményre jövök, hogy ha a hátralék nem szaporodik s ha a kiadásoknál túllépések nem történnek, 19862 k. 65 f. el javult volna a helyzet, vagyis az előző évi jövedelemtöbbletet is veszteségnek számítva (11,138 k. 04 f. + 1329 k. 35 f.) a 12467 k. 39 f. veszteséggel 19,862 k, 65 f. összeg állott volna szemben, a mi 7395 k. 26 f. jövedelemfölsőleget eredményezett volna, sőt — a költségvetés rendszerében járván el — ha az előző évi jövedelemtöbbletet fűzetül állítjuk oda: 18,533 k. 30 f. fölsőleggel zárult volna az 1903/4. évi háztartásunk.

Ezeken a tapasztalatainkon okulnunk kell. A követelések behajtása érdekében minden lehető elkövetnek az arra hivatott tényezők. S ha az 1903/4. évben a hátralékkamat összegének emelkedése hátránnyal járt: a bekövetkező év e hátrányt kipótolja sőt a késedelem-okozta veszteségért is meg lesz a kárpótlás a peres uton befolyó 8%-os kamatban. Kamatunk, tőkénk még úgy sem veszett el.

Sürgetnünk kell az évjáradékrészlet ügyének elintézését a városi tanácsnál. Gondoskodnunk kell hogy a fűvészkerti s a tócskerti faiskola fenntartása az eddigi összegű költségnél súlyosabb teherrel ne nehezkedjék e pénztárra. Számot kell vetnünk azzal, hogy ha tíz év alatt a tisztviselői kiadások s így a kezelési költségek 114% kal emelkedtek: a kezelési illetékek ennek megfelelően emeltessenek. Gondolnunk kell arra is, hogy miután a tanintézetek közül 10 év alatt a tanítóképzőintézet költsége jelentős arányban emelkedett (akadémia 28% gymnasium 38·70% tanítóképző 35%) az egyházkerületi pénztár, nevezetesen annak népiskolai kézikönyvi pénztári csoportja emelje az eddigi dotáció összegét. Az építkezési költségeknél pedig legyünk óvatosabbak, vagy pedig úgy vegyük be az előirányzatba az épületfenntartás tételét, hogy az előirányzat a valódi szükségletet fedezze. Aztán a jövő képének biztosabb szemléltetése céljából az előző évi jövedelemtöbbletet ne vegyük fel többé *rendes fedezeti* címletül, úgy a miként azt esekélyeségem már több ízben javaslatba is hozta a költségvetés készítése közben. De mindezek csak szűkebb körben mozgó s nem is nagyobb szabásu javítgatások lennének. Nagyobb arányu lendületről csak a főiskolai takarékpénztár sürgős létesítése esetién lehet szó. Más különben kénytelenek leszünk az állami segély révén az állam karjainak a kegyelmébe engedni — hogy ne mondjam dobni — magunkat.

Róssa Sándor coll. pénztárnok.

TANÜGY.

A latin nyelvi Utasítások bírálata.

(Folytatás és vége.)

Az Utasítás helyesen jelöli ki a grammatika tanításának főcéljául a klasszikus írók műveinek megértését (54. l.) Epen ezért az Utasítás 56—62 lapjain a nyelvtannak induktív uton való tanítására vonatkozó intézkedés csak helyeselhető. Nem akarok ezuttal kitérni arra a sok oldalról hangoztatott véleményre, hogy a latin nyelv tanítását nem szabad volna az I osztályban, vagyis akkor megkezdeni, amikor még a magyar nyelv rendszerét sem ismerik. Csak arra a visszas állapotra mutatok rá, hogy jelenlegi középiskolai nyelvtanítási rendszerünk épen nem alkalmas a nyelvi fogalmak tisztázására, sőt nagy mértékben hozzájárul ahhoz, hogy a tanuló a nyelvek rendszerét világosan ne lássa. Ugyanis a hányféle nyelvet tanul a növendék, nyelvtani kézi könyveink különfélesége mellett annyiféle nyelvtani rendszert kell megtanulnia, sok esetben a tanár egyéni felfogása által is tarkított külön nyelvtani műszavakkal. A nyelvtanokban ugyanazon intézetben használt műszók egyöntetűségére nézve több tanári testület megfelelő intézkedéseket tejt. Amde ez legtöbb esetben csak az igeragozásra terjed ki. Pedig kétségtelen, hogy bármennyire eltérő is különösen a magyar nyelv rendszere a középiskolában tanított többi nyelvek rendszerétől, mégis vannak a magyar és a többi nyelvek rendszerében bizonyos közös kiinduló pontok, melyeket egyenlő alapon kellene tárgyalni. Nem új eszmét akarok felvetni, csak rá mutatok a magyar tankönyvirodalomban már jelentkezett azon helyes irányra, mely szerint az ugyanazon intézetben használt különféle nyelvek nyelvtani kézi könyveit egységes alapon akarják szerkeszteni.

A nyelvtanoknak ugyanazon intézetben egyöntetű elvi alapokon való készítésének két irányban tulajdonítok különös fontosságot. Egyrészt elősegíti, hogy a tanuló világosan lássa mindenik nyelv rendszerét, másrészt pedig sok felesleges tanulástól menti meg a tanulót, miután az összes nyelveknek, vagy a közelebbi rokon nyelveknek közös alapjait képező nyelvtani és mondattani csoportosításokat nem kell külön új alakban meg tanulni mindenik nyelv tanítása keretében.

A grammatizálás tultengésének helytelen szokását maga az Utasítás is ajánlja részletes intézkedéseiben. Kitűnik ez a következőkből. Ajánlja, hogy az I—II osztályban az olvasmány lefordítása után egyes mondatokat singulárisból plurálisba kell változtatni, vagy az activumot passivummá kell átalakítani, vagy az igeidőket fel kell cserélni. Ugyanilyen természetű az I—IV osztály számára az olvasmány tárgyalására adott utasítás, mely a szöveg alaki és tartalmi tárgyalását különbözteti meg. Az alaki és tartalmi tárgyalás megkülönböztetése helyes, de lássuk, hogy miből áll az alaki tárgyalás: 1. a szók jelentésének és nyelvtani alakoknak a meg ismertetése, 2. a szók mondattani kapcsolatának feltüntetése és ennek alapján a szó szerinti fordítás, melyet 3. az olvasott mondat értelmének helyes felfogása után a helyes, magyaros fordítás követ, végre 4. a tárgyalásból levonható nyelvtani tanulságok összefoglalása.

A ki az ilyen részletes alaki és a még ezután következő tartalmi tárgyalás alkalmazása mellett is reméli, hogy pl. a IV osztályban 10 sor szöveget egy órán lefordíthat tanítványaival, az még nem próbálta, hogy mire lehet egy óra alatt haladni. Különben még azzal is megalkuszik az Utasítás, hogy egy órán a III osztályban Cornélius Nepos valamely életrajzából csak néhány mondatot fordít le a tanuló (67. l.) Sőt a III osztályban az alaktani ismétlésnek és a mondattan rendszerezésének külön nyelvtani órákat is szán (70. l.) Ha most már ezekre csak heti 1—1 órát veszünk, s az írásbeli dolgozatok írására, vagy javítására szánt 1 órát hozzászámítjuk, olvasmányokra éppen csak heti 3 óra marad. Szerintem a nyelvtani ismeretek ébren tartására hathatósabb eszköz volna minél több szöveg olvasása, mert ez helyesen vezetve, a nyelvtani szabályoknak szemléltetve való tanításává lehet, de más részről a minden órán elmaradhatatlan kikérdezés alkalmával feltett néhány grammatikai kérdés is elég arra, hogy a tanulók figyelmét a grammatikai ismeretek ébrentartására felhívja a tanár. Tévedés azt hinni, hogy a nyelvtani és mondattani ismereteket a tanár pusztán a tanórai kérdegetéssel s egyes szabályoknak a tanulóktól egész terjedelemben való elkérdezésével felelevenítheti. Kizárja ezt már az a tény is, hogy felelés közben a tanulók figyelme más irányban van lekötve. A régi helytelen eljárás folytán maradt az Utasításban az is, hogy a IV osztályban az olvasmány bő anyagot nyújt nyelv és mondattani szabályok megfigyelésére. (77. l.) Így lesz az olvasmány továbbra is a nyelvtan és mondattan példatára, és semmi több.

Az Utasításban egészen kifogástalan intézkedések vannak (56. l.) a nyelvtan és mondattan szabályainak induktív uton, vagyis példából való megállapítására, és csak sajnálatos körülmény, hogy ugyanott az olyan tanároknak, kiknek diadaktikai meggyőződése az ilyen tanítási módban nehézséget talál, megengedi az Utasítás, hogy a paradigmákat és szabályokat egyszerűen begyakoroltassák. A mondattan szabályainak induktív uton való tanítása, melyet az Utasítás szépen fejt ki, megkönnyítené annak megértését és megtanulását, ámde a gyakorlatban ez is kevés tanár módszerében szerepel, hanem általános szokás a szabály megismertetése után hozni fel „a szabály igazolására” néhány példát. Az ilyen tanításból ered legtöbb tanulónak a latin nyelv tanulása iránti ellenszenv. Hogyan kívánja a tanár, hogy a tanuló lelkesedéssel vagy szeretettel foglalkozzék az Utasítás által az I—II osztály számára ajánlott ilyen házi feladatokkal: adott szavakhoz, pl. igékhez kis mondatok szerkesztése, szerkezet változtatások, egyes és többes szám feleltetése, acc. cum infinitívókból mondatok alkotása, vagy megfordítása.

Egészen helyes az Utasításnak a nyelvtani kézi könyvek használatára vonatkozó intézkedése. E szerint „idő előtt nem szabad a tanuló kezébe nyelvtant adnunk, nem is volna célja az ismerttetett tanítási módszer mellett, mely a szabályoknak előre való be-tanulását egyenesen kizárja. Csak akkor szabad a nyelvtani kézi könyvet elővenni, midőn már egy befejezett részt végig tárgyaltunk és jól begyakoroltunk, midőn már a szabály a tanulónak önmagából folyó eredménye, melyet csupán szavakba kell foglalni.” A tankönyvből pedig a jelenleg szokásos nyelvészeti fejtegetéseket egyenesen száműzi, mikor azt mondja, hogy csak a legszükségesebbekre kell szorítkoznia. (64. l.)

Az V. osztálytól kezdve az Utasítás is az olvasmányokra fekteti a fősúlyt, a grammatikának itt már egészen háttérbe kell szorulnia. Az olvasásnak folyamatosnak kell lenni, „folytonos megszakítás a grammatika ismétlése kedvéért eltéveszti célját, megbéníthatja az érdeklődést, kifárasztja a figyelmet.” (84. l.)

A szóbőség olyan irányu gyarapítása, mint a melyet az Utasítás az I—II. osztály számára ajánl, nem helyes. A csoportosításra ajánlja a beszédrészek, jelentés, tárgyi csoportok, etimológiai szempont és szólásmódok szerinti összefoglalásokat. Ezek alkalmazása vezeti a tanulót a latin nyelv tanulása iránti ellenszenvre, mert lélek nélküli emlékezet gyakorlássá süllyed. De ettől eltekintve is szerintem csak a jelentés és szólásmódok szerint való csoportosítás jár megfelelő haszonnal. Mennyivel gyümölcsözőbb volna az így elpazarolt időt több szöveg olvasására fordítani.

Az olvasmánytárgyalásra vonatkozólag több életre való intézkedés van az Utasításban. Baj azonban, hogy az olvasmány tárgyalás oly sok oldaluan van körül írva, hogy ha a tárgyalás menetét meg-rövidítjük, s az ott mondottaknak csak a lényegét hajtjuk is végre, egy óra alatt 10 sornál többet a felső osztályokban se olvastathatunk. Az Utasítás helyesen tüzi ki az oktatás legmagasabb fokán vég-célul a latinról magyarra való szabatos fordítást (87. l.) Alaki és tartalmi tárgyalást különböztet meg. Az alaki tárgyalás fenti módja maga lefoglal a 4 alsó osztályban 10 sornyi szövegnél is egy órát. Lássuk az ezt követő tartalmi tárgyalást. Az egészet fel-osztjuk kisebb egységekre, melyek egy-egy összefüggő gondolatot foglalnak magokban, mindeniket külön tárgyaljuk, azután összefoglaljuk. Az összefoglalásnál külön kiemeljük a szereplő személyeket, a helyet és körülményeket. A tárgyalás végén utalunk a következő olvasmányra, s azután az átmenetet előkészítjük. Azután elmondjuk az olvasottak tartalmát, minden egyes mondat foglalatját elmondjuk vele, azután közbevetett kérdések segítségével egybe kapcsoljuk az illető szakasz összes mondatait. (55. l.)

Valóban keveset tétel fel IV. osztályu tanuló-ról az Utasítás, ha ilyen szörszálhasogató, és idő-rabló intézkedéseket tart szükségesnek. Az alaki és tartalmi tárgyalásnak ilyen mesterkelt és hosszas keresztülvitele lélekölő munka volna még az I—II. osztályban is. Kevésbé részletező a tárgyalás az V—VIII. osztályban, de még mindig terjedős, mert a szerkezet és stilisztikai nehézségek megvilágításáról szól, a közös munkát képező fordítás pedig két részből áll, az idegen nyelvű szöveg analysiséből és a magyar fordítás synthesiséből, s megállapítja a fordítás végleges szövegét. „Az ilyen fordítás megérteti a szerző-nek minden gondolatát, céljait, eszméinek fejlődő menetét és logikai kapcsolatát, sőt stílusának sajátosságait, egyéni voltát, jellemző vonásait is.” Ily sok oldalú felfejtés mellett lehetetlenség volna a felső osztályokban is 15—20 sornál többet olvasni órán-ként. Az Utasítás a szöveg megértésének eszközei közt „az ugynevezett nyelvérzéket” lenézve, azt mondja, hogy a tanulónak nem kell megengedni, hogy pusztán arra támaszkodjék. Nem vitatom, hogy a nyelvérzéken kívül másra szükség ne volna, de szerintem az Utasításnak éppen a nyelvérzék fontos-ságát kellett volna hangsúlyozni. A tapasztalat bizonyítja, hogy pusztán a nyelvérzék útján el lehet sajátítani valamely nyelvet beszélő képességig a nye-v-tan tudása nélkül is, ellenben az Utasítás által ma-

gasztalt „szerkezeti és stilisztikai nehézségek megvilágítása, mely a szöveg igazi megértésének legbiztosabb próbája“ sohasem vezet egymagában beszéd képességre.

A nyelvérzéket szerintem két uton fejleszthetjük; 1. minél több szöveg olvasásával, mely kizárja a szerkezeti és stilisztikai sajátságok bő felfejtését, 2. latin beszédgyakorlatok tartásával, 3. a szöveg tanulással, mit az Utasítás is helyesen ajánl, mivel ezek „klasszikai műveltségünknek csaknem legmaradandóbb elemei.“ (72. 1)

A magánolvasatást azzal a megjeggyéssel ajánlja az Utasítás, hogy általánosan kötelezővé bajosan válhatik. Azonban ha meggondoljuk, hogy különösen jelenlegi rendszerünk mellett kevés tanulót hajt az igazi ambíció a magánolvasásra, s mert a közsokás szerint az ilyen magánvállalkozást a tanárok magasabb fokú osztályzattal is szokták jutalmazni, ennek félig meddig kötelező jellege van és így mellőzendőnek tartom. Annnyival inkább, mert az Utasítás szerint is az a magánolvasatás indoka, hogy „nagyon szép és dicsérendő, ha egyesekben a tanár oly kedvet sőt lelkesedést ébreszt tárgya iránt, hogy ezek a magok jószántából tovább képezik magokat.“ Erre az indokolásra csak azt jegyzem meg, hogy az igazi ambíció az iskolai nagyképszerűség mellőzésével is vezethet egyeseket otthoni olvasásra.

Helyesen emeli ki az Utasítás, hogy a régiség-tani ismeretek elsajátítását képek bemutatásával kell előmozdítani (76. 1.) Nem az Utasításban foglaltakra akarok ezzel kapcsolatban megjegyzést tenni, hanem csak egy ferde gyakorlati eljárásra akarok rámutatni. Arra nevezetesen, hogy jelenleg érdem számba megy, ha az iskolák falait mindenféle szemléltető eszközökkel elborítják. Ez szerintem helytelen, azon lélektani törvény alapján, hogy a sok egy időben nyújtott szemlélet nem vezet alapos szemléletre, hanem éppen a figyelem szétszóródását vonja maga után. Az egész éven át kifüggesztett képeket kevés tanuló teszi alapos megfigyelés tárgyává. Éppen ezért helyesebb, ha az éppen tárgyalt régiségre vonatkozó képeket viszi be a tanár, s bemutatás után hosszabb ideig kifüggeszti, s később szükség esetén ismét felhívja rá a figyelmet.

Az írásbeli dolgozatok a négy alsó osztályban magyarról latinra való fordításból állanak. Szerintem a magyarról latinra való fordításnak kizárólagos alkalmazására nem elég indok a nyelvtani és mondat-tani ismereteknek az Utasítás által hangsúlyozott megszilárdítása. Miután az Utasítás végecéllül tűzte ki a latin szöveg alapos és biztos megértését s a latinról magyarra való szabatos fordítást, ennek az elvnek a négy alsó osztály írásbeli dolgozatain is meg kellene látszani.

Különben is, hogy akarja az Utasítás egész évi 14—15 dolgozat révén a grammatikai ismereteket megszilárdítani? Szerintem ezt biztosabban eléri: 1. szóbeli gyakorlás által, 2. minél több szöveg értelmes feldolgozásával, 3. latin szöveg könyv nélkül való megtanításával. Ezen eszközök mellett kevés jelentősége van a magyarról latinra való fordításnak, csak néhány magyarról latinra való fordításból álló dolgozat ajánlható fenti cél előmozdítására, de a többi dolgozatokat az Utasítás által kitűzött végecélnak megfelelőleg kell készíteni, vagyis a latinról magyarra való fordítást kellene előtérbe helyezni. Éppen ezért az V—VI. osztályban is kevés az Utasítás által ki-

vánt 1—1 latinról magyarra való fordítási dolgozat, legalább is úgy volna elosztandó, mint a VII—VIII. osztályban, ahol a dolgozatok fele latinról magyarra való fordításból áll.

Az Utasítás által ajánlott extemporálék készítése helyes, valamint a dolgozatok javítására (72. 1.) adott utasítás is kifogástalan.

Az elmondottak alapján az új Utasításnak a latin nyelv tanítására vonatkozó általános elvi álláspontját helyeslem. Azonban az Utasítás részletes intézkedéseivel szemben azon aggodalmamnak adok kifejezést, hogy a grammatizálás és a nyelvészeti ismeretek előtérbe helyezése folytán, a mit pedig az új Utasítás is meg akart szüntetni, a tulajdonképeni főcél, a klasszikus irodalom megismerése ép úgy lehetetlenné válik, amint a közel multban lehetetlen volt.

Dr. Barcsa János.

IRODALOM.

Az amerikai magyar református egyházme-gye hivatalos közlönye. Tudva van, hogy főleg Gróf Dégenfeld József fáradságot nem ismerő munkája folytán az amerikai magyar ref. egyházak és lelkészek egy része, vallási és nemzeti öntudatra ébredve, kilépett az amerikai német ref. egyházból, amelynek létszámát eddig szaporította s Amerika földjén egy külön Amerikai magyar ref. egyházmegyét alapított és ezt az Egyesült Államok alkotmányával és törvényeivel megegyezőleg és a magyarországi ref. egyház őseredetű hitrendszerének megfelelőleg már be is kebelezette a Dunamelléki egyházkerületbe. Ennek az amerikai magyar ev. ref. egyházmegyének irodalmi hivatalos lapja a *„Heti Szemle“*, melynek immár a 3-ik száma is beküldetett hozzánk. Felelős szerkesztője *Kuthy Zoltán* new-yorki magyar rel. lelkész az amerikai magyar ref. egyházme-gye esperese. Az első számban közli a szerkesztő azt a jegyzőkönyvet, amelyet felvettek New-Yorkban 1904. október 7-kén az „Amerikai Magyar Ref. Egyház“ egyházmegyéjének alakuló s folytatólagosan a már megalakult egyházmegyének (gyűlésén. Ezen az ülésen Gróf Dégenfeld Józsefen kívül jelen volt *György Endre* a máramaros-ugocsai egyházme-gye gondnoka is.

A magyar liturgia története. Irta: Sörös Béla a budapesti kir. orsz. gyűjtő-fogház ref. lelkésze. I. Kötet: a keresztyénség behozatalától a 16-ik század végéig. Budapest. Hornyánszki Viktor es. és kir. udvari könyvnyomdája 1904. Ara? Egy sajtóságos képekkel illusztrált nagy és széleskörű olvasottságról tanuskodó egyházi irodalomtörténeti mű ez, melyben nem annyira az anyag újonsága, mint gondos összegyűjtése és közreboesátása érdemel figyelmet. Megvan benne minden liturgiai vonatkozású ereklye hű képe a Nemzeti Muzeumban őrzött *„Elefántesonttáblától“* a mezőtelegdi ref. templom falképig, vagy a vámosi templomromig s magyarázatképpen szerző elvéhez hiven *„maga a kor beszél hivatalos intézkedéseiben és egyházi szertartásaiban egyaránt.“* (VIII.) Mint a szerző előszavából sejtjük, az egész mű 2 kötetre van tervezve s a kezünk alatt levő első kötet tartalmáról a címjegyzék ad tájékozást. u. m. Bevezetés. I.

Rész. A magyar liturgia története a reformáció előtt. II. Rész. A magyar liturgia története a reformáció századában 1526—1600. Ez az utóbbi „Rész“ 2 szakaszra oszlik s az első szakaszban „a protestáns egyházak szertartásait“ a 2-ik szakaszban pedig „A római egyház magyarnyelvű kultusz elemeit“ ismer-teti szerző. Mindenesetre nagy utánjárásra s lelkis-meretes irodalomtörténeti kutatásra valló munka ez, s ajánljuk megvételre —

Két könyv Debrecen multjáról. A magyar kö-zönség ama részéhez fordulok felhívással, a mely kegyelettel ápolja ősei emlékét, a mely becsülni tudja a multat, mint jelenünk és jövőnk szilárd alapját. Rövid idő múlva két történelmi munkám hagyja el a sajtót. Mindkettőnek anyagát egykoru oklevelek és eredeti forrásművek segítségével dolgoztam fel s mindkettő Debrecen, ez ősz magyar város történeté-nek egy-egy mozgalmas jelentőségteljes korszakát ragadja meg ismertetés végett. Egyik „*Debrecen és vidéke urai az Arpádkor végén és az Anjoukorban 1200—1400 között*“ címmel azt az időt tárgyalja, amely-ben Debrecen és a körülötte fekvő falvak, városok, a Nyírség, Kemejvidéke, és felső Biharvármegye lakott helyei legelőször jelennek meg oklevelek vilá-gításában. E két ivnyi terjedelmű munka felsorolja a XIII. és XIV. század összes nagyobb birtokos nemzetségeit, családjait e vidékbeli birtokaikkal együtt. E munkához térképet és néhány rajzot is csatoltam. Megjelenik a városi nyomdában December hó elején. Ara 60 fillér. Másik munkám címe „*Debrecen a török uralom végén 1662—1692. közt.*“ Eredetileg a Magyar gazdasági történelmi Szemle füzeteiben jelent meg. Mozgalmasabb szenvedésekkel teljesebb időt talán soha nem ért ez a város, mint a Várad elesétét kö-vető három évtized alatt: a mikor török, német, kuruc és labanc zsarolt, fosztogatta Debrecen-t, szivta véré-t, életerejét ennek a népnek. E 208 nagy 8-ad rétes oldalra terjedő könyv a törökhöz Erdélyhez, a magyar királyhoz és a kurucokhoz való viszonyunkal, a város háztartásával, terheivel és jövedelmeivel foglalkozik, még eddig ki nem aknázott adat-for-rások alapján. — Mellékelem hozzá Debrecen város 1650. és 1680. körül való határának s valamint akkor elfoglalt belterületeinek térképét. Az első két térkép színes kiállítású. A munka kezelhetőségét betűsoros név és tárgy mutató könnyíti meg. E munka 1905. Január hó elsején hagyja el a budapesti Patria r. t. nyomdáját. Ara 4 korona. Megrendeléseket mindkét munkámra, akár egyikre vagy másikra már most elfogadok. Mindkét munka csak korlátolt számú pél-dányban készül s kereskedésbe nem kerül. Debrecen, 1904. November hó 22. Hazafias tisztelettel *Zoltai Lajos* városi segédlevéltárnok.

„**Debrecen.**“ Mostanában jelent meg ugyancsak *Zoltai Lajos*nak „*Debrecen*“ című közgazdasági tanul-mánya, a Magyar gazda szövetség kiadásában. E munka új nyomokon haladva, nagy részben a telek-könyvek teherlapjairól és a birtoknyilvántartó hivatal könyveiből nem csekély fáradsággal összegyűjtött adatok feldolgozásával Debrecen város lakosságának eladósódását és vagyonosodását fejtegeti a következő öt fejezetben: I. Jelzálogi adósságok. II. Váltó adós-ságok. III. Állami adók és egyéb közterhek. IV. Ingatlanbirtok változások. V. Ingatlan és ingó vagyon értéke. Kapható Budapesten a Magyar Gazda Szö-vetségnél, VIII. Baross u. 10. sz. Ara 60 fillér.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A hátralékban levő előfizetési díjak beküldését** szives tisztelettel és bizalommal kér-jük. Közeledik az esztendő vége, a mikor fize-tési kötelezettségeinkkel nekünk is számolnunk kell. Mi az ügy érdekében a legmesszebb menő áldozatoktól sem riadtunk vissza soha — legyen tehát szabad nekünk is viszonzásképpen annyit reménylenünk, hogy hátralékját kiki igyekezni fog mihamarabb beküldeni.

— **Főtiszteletű s Méltóságos Kiss Áron püspök urunk** születésének *évfordulati napja* Folyó hó 21-kén volt. Immár a 90-ik; ameny-nyiben szeretett s minden tisztelettel és kegye-lettel körülvelt püspök urunk folyó hó 21-ikén már a 89-ik esztendőt töltvén be, — születési napjainak a száma csakugyan 90. Azt szoktuk hirdetni, hogy a kegyelmes Isten eszközök által kormányozza a világot s azokkal, akiket hosz-szu napokkal betölt, különös céljai vannak. Vall-juk ezt, egyházkerületünk püspöke magas élet-korára tekintve is. Sokat tett, sokat küzdött, sokat fáradozott ez a férfiu jóval több, mint fél-százados hosszú időn át s igazán nem volna esoda, ha végre ő is, mint egykor Illyés pró-féta így kiáltana fel: „Uram elég immár az én életem!“ De ime a jó Isten másképpen végezte. Karjain hordozza őt és az ő szívének kívánsá-gát úgy igazgatja, hogy dicsekedése legyen az Ur megtartásában. Legyen is . . . Még sokáig legyen! Szívünk szerént kívánjuk! Eszköz ő az Isten kezében s, ha nem harcol is immár, úgy mint valaha, a jó ügyért az ifjuság tüzevel, — még mindig sokat használ az aggkor bölcsesé-gével. Éltesse, védje és tartsa meg az Isten ősz püspök urunkat még sok időközön át!

— **Mikor a magunk keze is ver benünket.** Nagytiszteletű szerkesztő ur! Legyen szives be-cses lapjában e pár sornak helyet adni. „Mikor a magunk keze is ver bennünket“ című közleményre — felvilágosító megjegyzéseimet megtettem s az a 44-ik számban közölve lett, azt hittem, hogy ezzel az ügy részéről be lesz fejezve, de miután a 46-ik számban Némó név alatt a cikkecske beküldője — újból fntartani látszik a vádat, ha nem egyenesen is — de a hír forrásának védelmezgetése által — még egyszer és ez ügyben utoljára kötelességemnek tartom felszólalni. En a magam részéről a legtisz-teletre méltóbbnak tartom ismeretlenül is Némó sze-mélyét — mert látszik, hogy féltő szemmel s meleg érdeklődéssel viseltetik olyan kérdések iránt, amelyek fájdalom — nem részesülnek még ma sem kellő figyelemben — azok részéről sem, akik részint ál-lásuk, részint társadalmi befolyásuk folytán hivattu volnának e téren nemcsak *örködni*, de vezetni, irá-nyítani s valamieskét tenni is. Némó fejtege-éseit nem követem — a birói lélek mélysége — s a birói hivatal viselő személyek szavainak sőt közlejtéseit

nek esalhatatlan volta a tárgyban; mert én senkit sem tartok esalhatatlannak, nem még a bírót sem. Az igaz mondás nem egy testület, hanem minden becsületes ember nem privilégiuma, hanem legegyszerűbb kötelessége. Én előbbi felvilágosító soraimban azt mondtam — hogy Fogaras megyében egyetlen egy székely család sem lett oláhvá 14. év óta t. i. amióta e megyében szolgálók mint lelkész — értvén alatta — amit kell is érteni a vallás és nemzetiség változtatást — mert tudjuk, hogy kivált itt a széleken ez együtt szokott járni. Megvallom őszintén, hogy az első cikket én vallási szempontból fogtam fel — úgy értelmeztem és azért is védekeztem. És ez másképp nem is volt értelmezhető mert a Debreceni Prot. Lap első sorban egy felekezet ev. ref. vallásunk organuma tehát méltán vehettem komoly vádnak magunkra itt működő lelkészekre. Azonban a 46. sz-ban megjelent magyarázat nem a vallás vagy mondjuk a felekezet változtatás vádját tartja fenn — hanem egy idegen nyelv s éppen itt az oláh nyelven való beszéléssel vádol — s bizonyos kérdéseket vet fel. Ezekre a kérdésekre én sze zett tapasztalataim alapján igyekszem megfelelni. Fájdalom, hogy a magyar ember sem képez kivételt s ha idegen nemzetiség lakta városba vagy faluba kerül — s elszigetelten ott él — ő maga is, de különösen gyermekei — a szükség parancsolta törvények következtében, bizony ha nem is mindig, de legtöbbször — az idegen nemzetiség nyelvét tanulja meg először — az utcán — vagy iskolában egyaránt, de azt is állíthatom hogy az ilyen család ha hitében — ref. vallásban megmarad, mihelyt alkalma lesz — olyan helyre kerülni — a hol nagyobb gyülekezet van — ott habár mindig tudni fogja is a már egyszer megtanult idegen nyelvet szin magyarrá lesz. A felhozott példák — bár nem Fogaras, hanem részint Szeben, részint Hunyad, részint Nagy-küküllő megyékre vonatkoznak is — de megengedem sőt tudok rá esetet magam is, hogy nem csak Fogaras, hanem Kolozs, Szolnok-Doboka és más megyében is fájdalom számosan vannak olyan magyarok, még pedig ref. vallásuk is, akik magyarul csak törve — rontva beszélnek. Ezért azonban kizárólag ajelkészeket vádolni nem lehet, nem, mert itt egy olyan természeti törvénnyel — a nagy tömeg hatása az elenyésző kisebbséggel szemben — egy ember még ha lelkész is (a kiktől és a kiktől mindent várnak) egy magára nem tud megküzdeni. Csak is akkor és csak is úgy lehet ezt megakadályozni, ha a magyar nyelv, a magyar nemzeti öntudat a magyar nyelv szuprematiája érvényesül minden téren, minden vonalon. Nemo Nagy Szebenben lakik nézzen csak körül, vajjon mit lát? mit tapasztal ott? én sokat láttam és fájdalommal tapasztaltam, hogy a magyar szó ritka mint a fehér holló és sok magyar van, aki még nevét is megváltoztatja — németesen írja — majd ha Szeben oláh lesz a mi mostan is rohamosan halad — majd oláhok lesznek — lássa Nemo ur itt Fogarasban ilyet nem lát. Ami pedig azon kérdésről illeti, hogy a mult évben (nem a mult hanem a jelen) átvett két görög keleti vallású egyén a ref. hitre térve, magyar érzésű, magyar gondolkodású lett-e azonnal? csak azt felelhetem, hogy már az előtt mielőtt átvették volna — jó magyar érzésűek voltak az itteni tömegesebb és lelkes kis magyarság behatása folytán — s az áttérés betetőzése mintegy ünnepélyes kinyilvánítása volt magyarrá válásuknak. A felhozott példákra csak annyit jegyzek

meg, hogy azok szórványosan minden oláh lakta vármegyében előfordultak és elő fordulnak ma is, de Haró és más Hunyadmegyei olyan községekben, ahol ref. lelkészek vannak többé nem fordulhat elő. Végül én is hozok fel példát, egy Szöcs nevű ref. magyar pénzügyőri szemléző ki tíz évig Nagy-küküllő megyében — szász községekben szolgált bár mondhatom igazi jó magyar és buzgó kálvinista — de gyermekei, kik kénytelenek voltak szász iskolába járni — ott csak németül tanulni, a német nyelvet, úgy irás, olvasás mint a beszédben annyira elsajátították, hogy két fia, kik közül egyik a II-ik a másik a III-ik gymn. osztályba jár, mikor ide Fogarasba költöztek csak törve beszéltek a magyar nyelvet — de ma már mindkettő jó közepes eredménnyel tanul, tehát ha a gyermek kicsiny korában németül vagy oláhhul beszél még az nem veszette el magyarságát, nem veszett el a magyar nemzetre nézve, csak később serdült és ifjkorában nyerjen magyar nyelvi oktatást, magyar lesz az és magyar marad haláláig. Az állami iskolákra vonatkozólag — a melyekben több az oláh anyanyelvű gyermek, hogy vajjon a magyar nyelv elsajátítására vonatkozólag mi az eredmény — bár megvannak a magam tapasztalatai, erre most ki nem térek. Soraimat ezekkel a szavakkal végzem „Általános magyar nemzeti nevelés — jöjjön el a te országod.” Fogaras, 1904. november 15. Balla Károly, ref. lelkész.

— **Főiskolai pénzkézelés.** Nagy mérveket öltött az egyházkerület és collegium jelzálogkölcsonneinek nemcsak felmondása, de visszafizetése is. Ez a körülmény abban leli magyarázatát, hogy nagy a pénzbőség a pénzpiacon, azonkívül itt magában Debrecenben, és az ezt környező vidéken nagy mértékben szaporodnak a szövetkezetek és a takarékpénztárak. Ez utóbbiak kevés kivételével már a törlesztéses kölcsönök rendszerét léptették életbe. A debreceni ev. ref. egyház is belátta, hogy a pénzpiacnak ilyen nagy versenyében csak úgy tudja megtartani háztartásának egyensúlyát, ha maga is életbe lépteti a törlesztéses kölcsön-rendszert; ezt már sürgősen el is határozta. Ilyen körülmények közt a collegium gazdasági tanácsa szintén belátta, hogy a mai pénzbőség folytán csak úgy tarthat versenyt a többi pénzintézetekkel, ha a kölcsön hozzáférhetést könnyebbé és olcsóbbá is teszi. E célból kölcsönzési szabályait a kor kívánalmai szerint átalakítva, javasolja az e hó folyamán megtartandó igazgatótanács útján az egyházkerületi közgyűlésnek, hogy utólagos fél-évi 5 és 1/2% tőke és kamat törlesztés mellett a törlesztéses kölcsönöket már az 1905. évi január 1-től kezdve léptesse életbe. A kölcsönösszegek gyors lebonyolítása céljából pedig könnyebb mozgású ugynevezett kölcsönbíró gyűlések alakítását javasolja, korlátozott számú tagok bevonásával a gazdasági tanács tagjai közül. Alig képzelhető az, hogy e halaszthatlan és a főiskola anyagi boldogulását oly mélyen és

közletről érintő kérdést az egyházkerület közgyűlése első rangúnak ne tekintse, belátva különösen azt, hogy a collegium pénzét milyen nagy számban fizetik a mai helyzetben vissza. Az is figyelmet érdemlő körülmény, hogy újévtől kezdve Debrecenben ismét két concurrens pénzintézet kezdi meg működését, a melynek egyike élén éppen a főispán áll. A veszély tehát sürgős orvoslást igényel. Hogy milyen sürgöst, annak a jelzésére csak azt hozzuk fel, hogy alig van nap a melyen 2—3 conversio ne történnék; sőt olyan napot is tudunk a legújabb időben, a melyen 16 visszafizetés történt, míg a kölcsönvétel iránt egy héten át alig akad egy két kérvényező. Olyan baj ez, amelyen sürgősen segíteni kell, a míg egészen el nem késtünk.

— **Nagytiszteletű Sass Béla reform. theol. akadémiai Tanár Urnak.** Mélyen tisztelt Kartárs Tanár Ur! A Debr. Prot. Lap ez évi 46-ik számában megjelent felvilágosító sorait köszönöm. Nagy horderejű kijelentés ez, mert a legnagyobb keserűséget és fájdalmat okozó éles fulánkot veszi ki — az ügyből kifolyólag — abból az élő és ma lüktető erővel munkálkodó testből, melyet ma reform. tanítók társadalmának nevezünk. Igaza van, — nem maga a tény, — bár ez is lehangelő, hanem a közszájról került indokolás keserített el mindnyájunkat, mert hiszen ez legalább is 20—25 éves visszfejlődést jelezne a mi a mostani viszonyok között a református egyház lassu sorvadását jelentené. Természetes, hogy cikkem alaptétele elesvén, elesnek az ahhoz fűzött következtetések is és csak sajnálni tudom, hogy előzőleg nem tudhattam a bizottság álláspontját feltűnítő határozatot. Hanem mélyen tisztelt Kartárs Tanár ur, a tény azért bár más világításban és nem kizárólag a bizottság rovására, tény marad s nem képezheti dicsekedésünk tárgyát. A mélyen tisztelt bizottság szigorú rigorozitással hódolt a §. betűjének meghajolt az e. kerület 53/1902. számú határozata előtt s nem merte kimondani az igazolást, pedig látszik most már, hogy gondolkozása, latolgató tépelődése, egész meggyőződése arra sarkalta, hogy az igazolást kimondja, s a fejlődött korszellem követelésének eleget tegyen. Menekülő ösvényt keresett s függőben hagyta az igazolást. Mily magasztos és amaz illusztris testület fenkölt gondolkozásának mily nemes mértéke leendett volna, ha legjobb meggyőződésének megfelelően kimondja vala; *„Igazolom, mert a fejlődés szelleme, maga egyházunk hagyományos életelve követeli, hogy egy lépéssel tovább menjünk.“* És indítványt terjesztett volna az éppen tanácskozással s törvényalkotásra összegyűlt zsinat elé, hogy azt a szerencsétlen §-t megfelelő módon stilizálja s a törvény rendelkezéseit ez irányban világosan meghatározza. Mily magasztos és a történelem útvonalán mily fényes határköve, törhetetlen bizonyítéka lett volna e tény egyházunk fejlődési képességének, a szabad, demokratikus berendezkedés iránt táplált törhetlen akaratának. Nem történt így s ezért a bizottságot vád nem érheti, legfeljebb konzervatív álláspontját sokalhatjuk, mert nem, mint Csurka J. barátom próbálja bizonygatni a *jogegység*, hanem az ez alapon előrelépő *jogfejlesztés* biztosítja a fentmaradását a szabad intézményes társadalmaknak. S ezt a jogfejlesztést

pedig a mai és a kor színvonalán álló ref. tanítók karral szemben, csak az egyh. hatóságoknál egész a zsinatig törvényhozásilag rendezett képviselőt eszközölheti. Teljes tisztelettel Krassón, 1904. nov. 15. Sinka Lajos ev. ref. tanító.

— **Adományok.** Gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok az egyházkerület által alapítandó egyetemi tanszék alapja javára 617 koronát adományozott. Szunyogh Szabolcs, a debreceni egyház-megye világi tanácsbírája pedig a debreceni egyház-megye lelkeszi gyámintézete javára 280 k. adományt juttatott Dávidházy János esperes útján az egyház-megyei pénztárba.

— **Külföldi hangok a magyar protestantismusról.** Mióta lapunk egyik munkatársa időről-időre ismerteti egyik lipcsei egyházi lapban a magyar prot. egyházi életet, a külföldi lapok mindegyre nagyobb érdeklődést tanúsítanak hazánk protestáns ügyeivel szemben. Egyik svájci egyházi lap, amely Bernben jelenik meg, a „Kirchenblatt für die reformierte Schweiz.“ okt. 15-iki számában csaknem szóról-szóra átvette a „Chronik der Christlichen Welt“ közleményét a magyar protestantismusról, mely közleményt már mi is szóvá tettük lapunk egyik számában. Legközelebb a „Frankfurter Zeitung“-ban jelent meg Dr. Ganz tollából egy érdekes közlemény, „Ellentétek a magyar politikában“ címmel. Érdekes volna protestáns szempontból is ismertetni, de mert erősen meg van borsozva politikával, kénytelenek vagyunk felelte napirendre térni.

— **A debreceni evang. reform. theologia akadémia Hittanszaki Önképző Társulata** a kálvinista öntudat erősítése céljából 1904. november hó 27-én délután 5 órakor, a főiskola dísztermében tizenkettedik *Protestáns-Estélyét* rendezte. Számozott ülőhelyek ára 50 fillér. Jegyek folyó hó 20-tól kezdve Csáthy Ferencz ur könyvkereskedésében és este a pénztárnál válthatók. A terem fél 5 órakor fog kinyitani. A jövedelemből városunk szegény gyermekeinek bibliát vásárolunk és ajándékozunk, amely nemes célra felülfizetéseket is köszönettel fogad s hirlapilag nyugtáz a rendezőség. A jobboldali melléktérben ingyen ruhatár lesz. Műsor. 1. Ima, Nabukoból. Verdítől. Előadja a főiskolai énekkar. 2. A képekről előadást tart Balogh Ferencz theol. tanár. 3. Judás. Irta dr. Váradi Antal, szavalja Lukács Tihámér joghallgató. 4. Largo. G. F. Händel. Quartett. Előadja az akadémiai zenekör. 5. Nagyasszonyaink. Irta és felolvassa Benkeő Viktor hittanhallgató. 6. Domján és Piroska. Irta Oláh Gábor, szavalja Benkeő Piroska urleány, Hajdunánásról. 7. Concert: Rode. Előadják Papp Mariska urleány hegedűn, Alföldy Béla tanító zongorán. 8. A munkácsi rab. Irta Jókai Mór. Előadja Varga Antal hittanhallgató. 9. Közének: a 179. dicséret 10. verse.

— **Dr. Mathews Debrecenben.** Az Egyetemes presbyteriánus Szövetség titkára, Dr. Mathews úr, ki református zsinatunk megnyilta alkalmából ennek üdvözlésére jött Londonból Budapestre, mielőtt elhagyta volna Magyarországot, mindössze pár órára leutazott Debrecenbe is, hogy, mint mondá, meglátogassa itteni két barátját: Balogh Ferencz és Csiky Lajos theol. tanárokat, akiken kívül tényleg senkivel sem érintkezett e városban. Rendkívüli élénk érdeklődéssel kérdezősködött egyházi közéletünk s főként a zsinat egyházi adóügyi tárgyalásai felől. Elmondta, hogy mielőtt haza menne Londonba, meg-

nézi Brünben, Prágában, Genfben és Párisban az egyházi ügyek állását. A hajlott korú angol, hazánk és egyházunk e nemeslelkű barátja, megjelenésével, könnyed mozgékonyaságával minden egyebet mutat, csak azt nem, hogy több mint 50 év óta munkálkodik már az Ur szőlőjében. Jártában, keltében, mindenütt legyen vele az Urnak áldó kegyelme!

— **Pályázat a debreceni egyházi jogi tanszékre.**

Összesen 9 pályázat érkezett be u. m. Dr. Kun Béla m.-szigeti jogtanár. Dr. Móricz Károly kecskeméti jogtanár. Dr. Tóth Károly váltó és keresk. törvényszéki aljegyző, Dr. Bacsó Jenő ügyvédjelölt. Dr. Benkő Lajos ügyvéd. Dr. Borsos Endre törvényszéki aljegyző, Dr. Horváth János kir. alügyész, egyetemi magántanár. Dr. Buday Gyula ügyvédjelölt. Dr. Jeney György kir. tvszéki aljegyző. Ezek közül a jogi kar és az akadémiai tanács is ilyen sorrendben jelölt 1. Dr. Kun Béla 2. Dr. Móricz Károly 3. Dr. Tóth Károly 4. Dr. Bacsó Jenő és 5. Dr. Benkő Lajos.

— **Meghívó.** A Hajdúvármegyei Gönczy Tanító-Egyesület 1904. november hó 30-dikán, azaz szerdán d. u. 3 órakor, az ev. ref. főiskola tanítóképző igazgatósági termében tartandó választmányi ülésére van szerencsénk Cimedet tisztelettel meghívni. Tárnya: 1. Titkár évi jelentése. 2. Pénztáros jelentése, kapcsolatlan a hátralékok kimutatásával. 3. Számvizsgáló bizottság kiküldése. 4. A közgyűlés napjának és tárgysorozatának megállapítása. 5. Esetleges indítványok. Debrecen, 1904. november hó 20 án. Kozma László, egyesületi elnök Kuti Zsigmond egyesületi titkár.

— **Virágfakadás** címmel a napokban új szépirodalmi lap indult meg a fővárosban, melyet Endrődi Béla szerkeszt, a fiatal magyar írók színe-java támogatásával. A lap célja az, hogy a nagyközönséggel megismertesse a jövő Magyarország még fejlődésben lévő íróit, hogy egygyétömörítse azon ambiciózus fiatal embereket, kiknek élete az irodalomé lesz. A „Virágfakadás“ első száma 16 oldal terjedelemben, Mühlbeck Károly művészi címképével, gyönyörű kiállításban jelent meg. Tartalma: Beköszöntő: Endrődi Béla. Idyll. Első szerelem (versek): Farkas Imre. A kis hercegasszony: Miklós Jenő. Osz lesz (vers): Kürthy György. Ejszakai találkozás: Sómezey Sándor. Emlékek (vers): Endrődi Béla. A virágok póstása: Tormay Cécile. Tavaszról álmodom (vers): Vikár Z. Vera. A havason: Gagyi Jenő. Művészet. Zene. Irodalom. A „Virágfakadás“ előfizetési ára egész évre 8 kor. Fél évre 4 kor. Havonként kétszer jelenik meg. Kiadóhivatal Budapest, IV. Váci-u. 60

— **Pogtájást és szájbüzt azonnal megszüntet** a „Plombus“ amerikai ömplombázó szer. Bő ebet a lapunk mai számában közzétett hirdetésben.

Szerkesztői üzenet.

B. J. Léva. Ném értem, micsoda „külföldi rovat számára küldött dolgozat“ról tesz említést kedves öcsémuram mai levelében? Én ilyen nem kaptam. Ha küldött, a postán eltévedt. Hozzám legalább nem jutott el. Rég nem volt szerencsém. Mikor járt erre Debrecen fele? Hát a „család.“?

Tartalomjegyzék: Zsinati levél. Referens. — Tárnya: Városunkbeli szegényeknek és koldusoknak gondviseléséről Zoltai Lajos. — Az egyházi és polgári hatóságok között való viszonyról Csiky Lajos. — Főiskolánk anyagi erejéről. Rósa Sándor. — Tárnya: A latin nyelvi Utasítások biralata. Dr. Barcs János. — Irodalom. — Különfélék.

Felölő szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Protestáns theologiai

műveket

csekély havi részletfizetésre

szállít

HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.

előbb

László Albert és Társa

protestáns irodalmi könyvkereskedése
DEBRECENBEN.

Könyvjegyzékeket kívánatra ingyen és bérmentve küldünk.

Üzlethelyiségeinket

Kossuth-utca 11. szám alá helyeztük át.

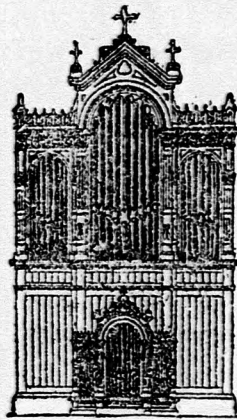

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

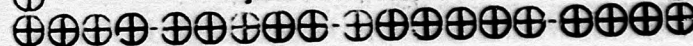

Az 1885. évi kiállításon „nagy diszoklevéllel“ és Ferencz József lovag-„renddel“ kitüntetve, az 1904. évi veszprémi kiállításon aranyéremmel kitüntetve, azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legújabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kiseb orgonák készletben vannak. Szolid munka és

jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Arjegyzék és részletes tervezet kívánatra díjmentesen küldetik.

Ezüst-kályhafény

Vaskályhák

fa, szén és coaks fűtésre,

**Takarék-tűzhelyek, Kályha-el-
lenzők, kályha-tálcák, tüzi
szerszámok.**

**Fa és széntartó kosarak
fényezve.**

**Mosdó állványok, vasbuto-
rok, konyha-edények
raktára**

Sesztina Lajos

vaskereskedőnél
Debrecen.

ORGONA !!

Nagyváradon, fő-uteza 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legujabb pneumatikus csőrend-
szer szerint, golos-ládával. Biztos műkö-
désért még a **legnedvesebb templom-
ban is** kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyed-
ségü játszás-móddal birnak és mindamel-
lett az egyes sipok a leggyorsabb játszás
mellett is **precizen** azonnal megszólal-
nak. -- Elvállalok továbbá

régi orgonákat
átalakítás, javítása és hangolása
a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész
és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
kintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő
nagy áruházat.

A kitünő minőségü férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletü lelkész és tanító urak
Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az
üzlet az év minden szakában, mert a vevők
óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

*Olcsóság, tartósság és csinosság te-
kintetében a Neumann cég* áruai versenyen
felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és
tanító urai pedig különösen bizalommal for-
dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
mint törzs vevőközönség különös figyelem-
ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a
régii kitünő hírnevü előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.